

Właściwości akomodacyjne i kolokacyjne nazw terminów procesowych z perspektywy translacyjnej

Phrasen mit temporaler Bedeutung im Prozessrecht weisen charakteristische Merkmale auf: hohe Frequenz, Formelhaftigkeit, unterschiedliche Expandierungsmöglichkeiten in Form von Kollokationsketten und Kollokabilität. Der Vergleich polnischer und deutscher Phrasen lässt wesentliche interlinguale Unterschiede erkennen. Sie sind die Ursachen translatorischer Probleme und Fehler in veröffentlichten Übersetzungen polnischer und deutscher Prozessordnungen. Die Analyse bestätigte die Vorteile komparativer Mikrovergleichen für Übersetzungszwecke.

Schlüsselwörter: Gesetzessprache, Prozesstermine, Übersetzungsstrategien, Kookkurrenzen

Accommodative and Collocational Properties of Names of Trial Terms from the Translational Perspective

Due to the importance of observing procedural deadlines, phrases expressing temporal relationships show specific features. These are high turnout, templateness, the ability to develop temporal formulas in the form of collocation chains, the specific distribution of language means depending on the branch of law and the connectivity of the leaders of these phrases. The comparison of temporal formulas in Polish and German law showed significant interlingual differences. They are the main reason for translation difficulties in this area. Confrontative analysis of published translations of selected legal acts revealed significant disadvantages of the translation strategies used in them. It also confirmed the value of micro-comparisons for translational purposes.

Keywords: legal language, translation of legal acts, procedural deadlines, translation strategies

Authors: Jan Iluk, University of Silesia in Katowice, ul. Grota-Roweckiego 5, 41-200 Sosnowiec, Poland, e-mail: jan.iluk@us.edu.pl
Łukasz Iluk, Bielsko-Biała School of Finances and Law, ul. Czesława Tańskiego 5, 43-382 Bielsko-Biała, Poland, e-mail: lukasz@iluk.katowice.pl

Received: 18.11.2019

Accepted: 6.5.2020

1. Wstęp

Skutki prawne czynności procesowych zależą m.in. od przepisanych, wyznaczonych lub uzgodnionych terminów. Z tego względu w prawie procesowym, ale i też materialnoprawnym określa się często ich kategorię i zakreśla czas obowiązywania.¹ Wysoka frekwencja wyrazów określających terminy różnych działań lub zdarzeń

¹ Por. nazwy: *termin zawity, ustawowy, sądowy, licytacyjny, uzgodniony*. W niemieckim kodeksie postępowania cywilnego (ZPO) w § 224 ust. 1 nazwa kategorii terminu procesowego jest wyrażona *expressis verbis* w następujący sposób: „Notfristen sind nur diejenigen Fristen, die in diesem Gesetz als solche bezeichnet sind”.

o znaczeniu prawnym jest motywem do zbadania, jakie trudności wiążą się z ich przekładem na inny język. Aby to ustalić, konieczny jest opis lingwistyczny. W tym celu zostanie wykorzystana analiza własności akomodacyjnych i kolokacyjnych oraz frekwencji występujących w nich elementów. Szczególna uwaga zostanie skierowana na związki akomodacyjne i łączliwe wyrazów *termin* i *Frist* jako nadrzędników (członów akomodujących) w interesujących nas konstrukcjach. Wyniki analiz konfrontatywnych pomogą ocenić poprawność językową oraz stopień ekwiwalencji normatywnej rzeczonych konstrukcji w udokumentowanych tłumaczeniach oraz propozycji przekładu stosownych syntagm w słownikach translacyjnych. Do analizy zostaną wykorzystane tłumaczenia polskich i niemieckich kodeksów postępowania cywilnego i karnego. Ich wybór wynikał ze szczególnie wysokiej frekwencji fraz o znaczeniu temporalnym w prawie procesowym. Lektura tego artykułu ma uczulić na specyficzne problemy translacyjne tychże fraz oraz pokazać, jak prawidłowo należy wykonywać stosowne mikroporównania. Zastosowana i opisana metodologia ma wzmocnić przekonanie o zaletach, ale i konieczności stosowania tego typu badań nie tylko dla celów translacyjnych, lecz także leksykograficznych.

2. Ogólnojęzykowe i prawne znaczenie wyrazu 'termin' i jego właściwości akomodacyjne

WSJP (online) dla wyrazu *termin* podaje następującą definicję: „czas wyznaczony na zrobienie czegoś, określony jako pewien okres albo jako konkretny dzień”.² Wynika z niej, że w zależności od kontekstu realizuje dwa powiązane ze sobą znaczenia. Podobnie jest w języku prawa. Termin w znaczeniu procesowym eksplikowany jest jako „okres wyrażany w jednostkach miary czasu do dokonania określonej czynności procesowej przez uczestnika postępowania” (Sorysz 2007: 10), jak np. w art. 130. § 1¹ kpc: [...] *przewodniczący wyznacza termin do poprawienia lub uzupełnienia pisma albo uiszczenia opłaty nie krótszy niż miesiąc*.³

W wypowiedzi tej *termin* oznacza odcinek czasu. Natomiast w art. 206. § 1 kpc: *Termin rozprawy wyznacza przewodniczący*.

Nazwa *termin* określa datę rozprawy. Do wyrażania tych znaczeń służą dwa sposoby akomodacji podrzędników.⁴ Może to być dopełniacz lub fraza przyimkowa. Ten pierwszy jest semantycznie wieloznaczny. Z jednej strony implikuje ściśle określony moment, czyli datę, jak w art. 206. § 1 kpc. Natomiast przydawka dopełniaczowa w sformułowaniu „termin zaskarżania opisu i oszacowania” (art. 950 kpc) nie jest jednoznaczna. Jej monosemizacja dokonuje się dopiero poprzez dalszy kontekst,

² Por. http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=23882&id_znaczenia=2315723&l=25&ind=0, dostęp 10.11.2019.

³ Wytłuszczenia w cytowanych przepisach mają ułatwić identyfikację analizowanego członu.

⁴ Pod pojęciem akomodacji syntaktycznej rozumie się oddziaływanie gramatyczne jednej jednostki składniowej na drugą (Saloni/Świdziński 1998: 111).

w którym wyjaśnia się, że „[termin] wynosi dwa tygodnie i liczy się od dnia jego ukończenia”. Jeśli w funkcji dopełniacza występują określenia jednostki miary czasu: dzień, tydzień, miesiąc, rok, to w takich kontekstach *termin* określa bez wątpienia odcinek czasu, jak np. w art. 117³ § 2 kpc: [...] *nie później jednak niż w terminie dwóch tygodni*. Natomiast akomodowana syntagma z przyimkiem *do* wyraża czynność procesową, która ma być wykonana w terminie oznaczonym przez kodeks lub przez uprawniony organ. Por. art. 124. § 4 kpc: [...] *termin do złożenia środka zaskarżenia biegnie od dnia doręczenia stronie postanowienia oddalającego zażalenie*, [...].

2.1 Poprawność wyrażenia *termin do*

Słowniki języka polskiego nie dopuszczają konstrukcji *termin do*, mimo iż jest ona w polskim języku prawa rozpowszechniona. W kpc występuje 59, a w kpk 17 razy. Za poprawne struktury słowniki uznają wyłącznie konstrukcje z przyimkiem *na*:

termin na uchwalenie czegoś, na uzupełnienie czegoś, na ustosunkowanie się do czegoś; na przygotowanie, na składanie, na wykonanie, na zgłoszenie, na złożenie; na rozpatrzenie; na zakończenie.⁵

W kpc wyrażenie *termin na* występuje tylko dwa razy, a w kpk ani razu.⁶ Akomodacja przyimka *do* upowszechniła się w polskim języku prawa prawdopodobnie pod wpływem języka niemieckiego i/lub francuskiego. Jak wiadomo, na rozwój polskiego języka prawa miały wpływ tłumaczenia francuskich i niemieckich kodeksów w ubiegłych stuleciach. W obu językach podobne treści wyrażane są grupą przyimkową. W języku niemieckim używa się alternatywnie przyimków *für* lub *zu*, a francuskim *pour*, które skojarzono w języku polskim z przyimkiem *do*. Przekonanie o konieczności dosłownego tłumaczenia tekstu wyjściowego miało niewątpliwie wpływ na wprowadzenie tej konstrukcji do polskiego języka prawa, mimo iż w podobnych kontekstach używa się przyimka *na*.

Oddziaływanie interferencyjne języka niemieckiego miało w tym przypadku korzystny grunt. To, że w procesie przekładu akomodowane przyimki są wykładnikami składni rządu nie znalazło tyle uwagi, co ich znaczenie. W analizowanych kontekstach przyimek *für* implikuje znaczenie przeznaczenia (Angabe der Bestimmung), podobnie alternatywnie używany przyimek *zu* (Angabe des Zwecks).⁷ Podobne znaczenie realizuje w języku polskim przyimek *do*, zdefiniowany w WSJP w następujący sposób: „tak, że z czymś trzeba zrobić to, o czym mowa”.⁸ Dla przyimka *na* cytowany słownik nie wymienia podobnego znaczenia, chociaż podane wyżej przykłady można interpretować zgodnie ze znaczeniem przyimka *do*. Wobec powyższego trudno zgodzić się

⁵ Por. http://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=23882&id_znaczenia=2315723&l=25&ind=0, dostęp 10.11.2019.

⁶ Por. art. 398²¹ kpc: [...] *termin na sporządzenie uzasadnienia orzeczenia przez Sąd Najwyższy wynosi miesiąc*.

⁷ Por. http://www.duden.de/rechtschreibung/zu_Praeposition, dostęp 31.10.2019.

⁸ Por. <http://www.wsjp.pl/index.php?szukaj=do+&pwh=0>, dostęp 10.11.2019.

z poglądem Pawelca (2016: 219), że preferowana w polskim języku prawa konstrukcja *termin do* wynika z potrzeby precyzyjniejszego zróżnicowania znaczeń tego polisemicznego wyrazu.

3. *Termin* i *Frist* w niemieckim języku prawa

W niemieckim języku prawa wyraz *Termin* jest również polisemiczny. W pierwszym znaczeniu określa konkretny dzień, a w drugim rozprawę sądową.

§ 251a (2) ZPO: *Es [das Gericht] bestimmt neuen Termin zur mündlichen Verhandlung, [...]*

§ 220 (1) ZPO: *Der Termin beginnt mit dem Aufruf der Sache.*

Wyraz *Frist* w przeciwieństwie do *Termin* w języku prawa jest monosemiczny. Jego słownikowe znaczenie określane jest jako: „wyznaczony okres czasu do osiągnięcia określonego celu”.⁹ W znaczeniu prawnym *Frist* określa ograniczony okres czasu wyznaczony lub dający się wyznaczyć dla określonego zachowania (Creifelds 1990: 429, Köbler 2016: 159). *Frist* określa zatem granice czasowe, w ramach których lub po upływie których powinno dokonać się określonego działania. Granicę tę wyznacza określona data. Tak więc w znaczeniu czasu do dokonania określonej czynności procesowej przez uczestnika postępowania używa się wyłącznie nazwy *Frist*. Różnice znaczeniowe obu rzeczowników oraz ich dystrybucja wskazują, że nie są one synonimiczne. Tę dyferencjację semantyczną potwierdzają nie tylko tytuły niektórych przepisów, jak np. „Fristen und Termine” (§ 213 ZPO), lecz także treść niektórych paragrafów, w których połączone spójnikiem alternatywnym *oder* denotują odmienne odniesienia czasowe (Iluk 2017: 793).

Por. § 62 (1) ZPO: [...] *wenn ein Termin oder eine Frist nur von einzelnen Streitgenossen versäumt wird, [...].* → (Sch)¹⁰ [...] *że współuczestnicy w sporze, którzy nie dochowali terminu [...].*

W cytowanym przekładzie frazy *ein Termin oder eine Frist* na język polski opuszczono człon *eine Frist*, czym zniekształcono w poważny sposób treść tego przepisu i naruszono zasadę zachowania tego samego efektu prawnego w translacji.¹¹ Trudność tego przekładu wynika z braku w języku polskim leksykalnego rozróżnienia obu pojęć: konkretnego momentu i ograniczonego przepisami czasookresu na wykonanie określonego działania. Problem translacyjny powstaje szczególnie wtedy, kiedy oba niemieckie wyrazy występują w jednym zdaniu w bezpośrednim sąsiedztwie. W innych sytuacjach ich przekład nie jest tak problematyczny. W przekonaniu autorów tego artykułu, adekwatnym ekwiwalentem wyrażenia *ein Termin oder eine Frist*

⁹ Według słownika Duden: *Frist* = „für einen bestimmten Zweck festgelegte Zeitspanne“, dostęp 31.10.2019.

¹⁰ (Sch) = tłumaczenie dokonane przez Ewę Tuorę-Schwierskott.

¹¹ Analiza pozostałych błędów translacyjnych w tym przepisie wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

z § 62 (2) byłby polski wyraz *termin* w liczbie mnogiej, który w tej formie implikuje oba pojęcia czasowe.

To rozróżnienie leksykalne w języku niemieckim sprawiło trudności w przełożeniu wyrazu *Frist* już tłumaczom niemieckiego kodeksu cywilnego, który obowiązywał na Ziemiach Zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (1923). W literalnym tłumaczeniu tego kodeksu użyto złożenia *časookres*, które oddaje wprawdzie znaczenie niemieckiego wyrazu *Frist*, ale jest zupełnie nieuzualne w interesujących nas kontekstach. Ponadto jako eksponenta rekcji tego rzeczownika użyto przyimka *do*.

Por. § 1052: [...] *Ustanowienie zarządu tylko wtedy jest dopuszczalne, gdy na wniosek właściciela sąd określił użytkownikowi **časookres do** dania zabezpieczenia i **časookres ten** upłynął; jest ono niedopuszczalne w razie dania zabezpieczenia przed upływem **časookresu**.*

We współczesnych tłumaczeniach tytułów rozdziałów o terminach procesowych (np. „Ladungen, Fristen und Termine” (ZPO, Titel 3)) na język polski wyraz *Frist* jest opuszczany, jeżeli występuje w bezpośrednim otoczeniu ze słowem *Termin*. Powodem jest polisemia polskiego odpowiednika *termin* i relacja konwergencji leksykalnej.

Z perspektywy translacyjnej obok znaczenia nie mniej istotne są właściwości składniowe rzeczownika *Frist*. Akomodowany przyimek *von* jest stosowany, jeśli określa się granice czasowe na wykonanie wymaganej czynności procesowej za pomocą grupy nominalnej, której nadrzędnikiem jest nazwa jednostki czasu, a podrzędnikiem liczebnik: § 811b (2) ZPO: *binnen einer **Frist von** zwei Wochen*.

Alternatywnie używa się form przymiotnikowych derywowanych od stosownych grup nominalnych. Obie formy używane są alternatywnie: § 234 (1) ZPO: *innerhalb einer **zweiwöchigen Frist***.

W przypadku konotowania czynności procesowej, która ma być wykonana w wyznaczonym okresie, *Frist* akomoduje przyimek *für* lub *zu* bez wyraźnej zmiany znaczenia: § 234 (1) ZPO: *die **Frist zur** Begründung der Berufung*, § 520 (2) ZPO: *die **Frist für** die Berufungsbegründung*.

Różnice intralingwalne dotyczą nie tylko odmiennych wykładników rekcji, lecz polegają także na tym, że nazwana czynność procesowa może mieć formę grupy nominalnej lub złożenia, w którym *Frist* jest członem określanym:

§ 282 (3) ZPO: *eine **Frist zur** Klageerwiderung*,

§ 418 (2) StPO: *Die **Ladungsfrist** beträgt vierundzwanzig Stunden*,

§ 558 ZPO: *nach **Ablauf der** Revisionsbegründungsfrist*,

§ 721 (3) ZPO: *vor **Ablauf der** Räumungsfrist*.

W tym drugim przypadku przekład polskich grup przyimkowych wymaga ich przekształcenia zgodnie z zasadami tworzenia niemieckich złożzeń. Wyklucza to zatem mechaniczne stosowanie tłumaczenia syntagmatycznego, zwłaszcza że ekwiwalentne niemieckie złożenia z wyrazem *Frist* w członie określanym nie zawierają wszystkich składników grupy przyimkowej języka polskiego. Przetransformowanie polskiej

grupy przyimkowej na niemieckie złożenie wymaga eliminacji wykładnika rekcji i członu derywowanego od czasownika (tzw. *nomen actionis*), tak jak to zrobiono np. w przykładzie art. 124. § 2 i 4 kpc: § 2

[...] a **termin do wniesienia** zażalenia na postanowienie biegnie [...] → (TU)¹² [...] **die Beschwerdefrist** läuft [...],

§ 4 [...] **termin do wniesienia** środka zaskarżenia biegnie [...] → (TU) **läuft die Rechtsbehelfsfrist**.

Natomiast w przykładzie podobnego wyrażenia w § 3 tego samego artykułu

[...] **termin do wniesienia** skargi kasacyjnej biegnie [...] → (TU) **die Frist der Kassationsklage**

tłumacz opuścił przyimek jako wykładnik rekcji oraz nazwę czynności prawnej *wniesienie*. Pozostała część wyrażenia została przyłączona do nadrzędnika *Frist* w formie przydawki dopełniaczowej. Jednakże jej stosowanie w niemieckim języku prawa jest ograniczone do wyrażen denotujących konkretny przepis, jak w § 233 ZPO: [...] *die Frist des § 234 Abs. 1 einzuhalten*.

W niemieckim systemie prawnym obserwuje się silną tendencję do skrótowego nazywania pojęć. Por. *Ladungsfrist, Wiedereinsetzungsfrist, Einlassungsfrist, Schriftsatzfrist, Einspruchsfrist, Berufungsfrist, Revisionsfrist, Klagefrist*.

W literaturze przedmiotu nazywa się je złożeniami klamrowymi, ponieważ w swojej strukturze powierzchniowej nie zawierają wszystkich składników denotowanych pojęć prawnych (Iluk 2016: 421). Brakujące z polskiego punktu widzenia elementy znaczeniowe niemiecki specjalista uzupełnia bez trudu na podstawie swojej wiedzy, dlatego w komunikacji profesjonalnej nie ma problemów z prawidłowym ich rozumieniem. Inaczej jest w przypadku tłumaczy, którzy takiej wiedzy z reguły nie mają. Dlatego wykazują wyraźną tendencję do stosowania przekładu syntagmatycznego zachowującego strukturę wielowyrzawowej nazwy języka polskiego. W przykładzie w kierunku odwrotnym tłumacz musi dodać implikowane składniki zgodnie z terminologicznym uzusem w polskim języku prawa.

4. Związki łączliwe rzeczowników *termin* i *Frist* w funkcji podmiotu

Drugą ważną kwestią w przykładzie tekstów prawnych jest uwzględnienie specyficznych związków łączliwych w wyrażaniu określonych treści. Za związki łączliwe uważamy takie połączenia wyrazowe, które mają charakter powtarzalny, arbitralny i są właściwe dla danej odmiany języka. Opis łączliwości zaczniemy od przedstawienia pól kolokacyjnych obu rzeczowników w funkcji podstawy związku łączliwego. W ten sposób zostaną uwidocznione różnice w selekcji kolokantów, a szczególnie ich frekwencji. Są to dwa ważne parametry potwierdzające charakterystyczne zasady łączliwości rzeczowników *termin* i *Frist* w aktach prawnych. Przekład wyrazów w związku łączliwym (kolokacji) związany jest zawsze z dużym ryzykiem jego mechanicznego

¹² (TU) = tłumaczenie urzędowe bez informacji o autorze tłumaczenia.

skalkowania. Przedmiotem dalszej analizy są połączenia rzeczowników *termin* i *Frist* z czasownikami, które określają początek w czasie i trwanie. Podane dane informują o akomodacji czasownika i frekwencji danego kolokanta. W nawiasie podany jest przykładowo artykuł, w którym użyto daną frazę.

kpc	kpk
<i>termin:</i>	<i>termin</i>
<i>biegnie od</i> , 15x (art. 369. § 2)	<i>biegnie od</i> , 9x (art. 445. § 1)
<i>wynosi</i> , 11x (art. 398. § 2)	<i>wynosi</i> , 5x (art. 524. § 1)
<i>liczy się od</i> , 10x (art. 369. § 3)	<i>liczy się od</i> , 1x (art. 123. § 1)
<i>zaczyna biec od</i> , 1x (art. 845. § 2 ³)	
<i>bieg terminu rozpoczyna się od</i> , 3x (art. 164)	
<i>rozpoczyna bieg od</i> , 1x (art. 746 § 1 ¹)	<i>rozpoczyna bieg od</i> , 1x (art. 127a. § 1)
<i>upłynął</i> , 4x (art. 97, § 2) ¹³	<i>upływa</i> , 1x (art. 517b. § 3)
	<i>rozpoczął się już</i> , 1x (art. 607m. § 3)
ZPO	StPO
<i>die Frist</i>	<i>die Frist</i>
<i>beginnt mit</i> , 26x (§ 107 (2))	<i>beginnt mit</i> , 9x (§ 311 (2))
<i>beträgt</i> 24x (§ 234 (1))	<i>beträgt</i> , 6x (§ 489 (4))
<i>läuft von</i> , 1x (§ 586 (3))	<i>läuft nicht, wenn [...] 2x (§ 127 (1))</i>
<i>die (Jahres)frist rechnet von</i> , 2x (§ 721 (5))	
<i>endet</i> 1x (§ 222 (2))	<i>endet mit</i> , 2x (§ 43 (1))
<i>ist abgelaufen</i> , 3x (§ 56 (2))	<i>ist abgelaufen</i> , 3x (§ 399 (2))

Jak widać, pola kolokacyjne w obu językach są pod względem ilościowym całkiem podobne. W języku polskim w przyjętym znaczeniu pole tworzą: *biec*, *liczyć się* i *wynosić* oraz incydentalnie w kpc fraza *zaczynać biec*, a w języku niemieckim: *beginnen*, *betragen*, *laufen* i *rechnen*. Wyraźne różnice dotyczą frekwencji poszczególnych kolokantów. Widoczne są one zarówno między poszczególnymi rodzajami postępowań jak i badanymi językami. Dominującymi kolokantami polskiej nazwy *termin* w kpc są czasowniki: *biec* (15x), *wynosić* (11x) i *liczyć się* (10x), a w kpk *biec* (9x) i *wynosić* (5). W języku niemieckim najczęstszymi kolokantami nazwy *Frist* w ZPO są *beginnen* (24x) i *betragen* (24x), a w StPO również *beginnen* (9x) i *betragen* (6x). Patrząc na te dywergencje, nasuwa się pytanie, czy, a jeśli tak, to w jakim stopniu ustalone różnice mają wpływ na wybór odpowiedników w procesie przekładu rzeczonych wyrażań. Kolejną kwestią jest, czy zostały one uwzględnione w słownikach translacyjnych przy podawaniu propozycji przekładu stosownych fraz.

5. Frekwencja kolokantów a wybór strategii przekładu

Dla ilustracji problemu wybierzemy kolokanty czasownikowe rzeczownika *Frist* i jego odpowiednika słownikowego *termin* w funkcji podmiotu. W pierwszej kolejności

¹³ Charakterystyczną cechą użycia tego kolokanta w kpc jest czas przeszły.

sprawdzimy, jak ta kwestia została rozwiązana w słownikach tłumaczeniowych. Słownik języka prawniczego i ekonomicznego Kilian/Kilian (2014: 287) podaje następujące propozycje tłumaczenia interesujących nas fraz i – co niezmiernie ważne – bez podania działu prawa, w którym występuje wymieniane wyrażenie:

die Frist beginnt zu laufen am ... – termin zaczyna biec ...

die Frist läuft bis ... – termin biegnie do ...

Podane frazy i ich ekwiwalenty nie pokrywają się z uzualnymi wyrażeniami używanymi w analizowanych aktach prawnych. Natomiast słownik Banaszaka (2015: 291) nie podaje żadnych fraz, w których nazwa *Frist* występowałaby w funkcji podmiotu. W relacji odwrotnej żaden ze słowników nie wymienia ani jednego przykładu użycia nazwy *termin* w funkcji podmiotu. Konsultowane słowniki nie zawierają zatem żadnej propozycji przekładu analizowanych wyrażań. Jak wykażemy w dalszej części artykułu, przekład tych pozornie prostych fraz nawet dla doświadczonych tłumaczy tekstów prawnych nie był zadaniem łatwym.

Jak wykazano wyżej, najważniejsze różnice interlingwalne dotyczą czasowników o najwyższej frekwencji: *biec* i *beginnen*, które pod względem semantycznym nie są ekwiwalentami słownikowymi. Wprawdzie polski czasownik *biec* w aktach prawnych ma swój równoważny semantycznie odpowiednik *laufen*, który jednakże cechuje się skrajnie niską frekwencją, a w niemieckim kodeksie postępowania karnego występuje wyłącznie w formie zaprzeczonej. Z tego względu trudno uznać go za określenie w pełni ekwiwalentne pod względem normatywnym. Mimo to w urzędowym tłumaczeniu kodeksu postępowania cywilnego na język niemiecki, czasownik *biec* został przełożony regularnie za pomocą słownikowego odpowiednika. Por. art. 124. § 2 [...] *a termin do wniesienia zażalenia na postanowienie biegnie od dnia jego doręczenia pełnomocnikowi.* → (TU) *die Beschwerdefrist läuft ab dem Tag, an dem der Beschluss dem Bevollmächtigten zugestellt wurde.*

Ze względu na skrajnie niską frekwencję czasownika *laufen* w niemieckim prawie procesowym, jego regularne stosowanie nadaje tłumaczeniu charakter egzotyzujący.

W relacji odwrotnej w analizowanych polach niemiecki czasownik *beginnen* nie ma żadnego odpowiednika o podobnej semantyce. Można zatem przyjąć, że zachodzi tu relacja 1:0, ponieważ ekwiwalent słownikowy *zaczynać* nie występuje w analizowanym polu. W takiej sytuacji tłumacze zwykle poszukują rozwiązań translacyjnych kompensujących brak słownikowego odpowiednika w języku docelowym. Efekty takich poszukiwań zanalizujemy na przykładzie przekładów wybranych przepisów niemieckiego kodeksu postępowania karnego na język polski (Tuora-Schwierskott 2016):

§ 311 (2) StPO: [...] *die Frist beginnt mit der Bekanntmachung (§ 35) der Entscheidung.* → *termin rozpoczyna biec w chwili ogłoszenia postępowania.*

§ 314 StPO: [...] *so beginnt für diesen die Frist mit der Zustellung.* [...] → *to biegnie terminu rozpoczyna się w chwili doręczenia mu wyroku.*

§ 320 (2) ZPO: *Die Frist beginnt mit dem der Zustellung des in vollständiger Form abgefassten Urteils.* → *Termin zaczyna swój bieg w chwili doręczenia wyroku sporządzonego w całości.*

Główną przyczyną nieadekwatnych przekładów jest wskazany wyżej brak słownikowego ekwiwalentu niemieckiego czasownika *beginnen* w polu polskich kolokantów. Deficyt ten tłumaczka kompensuje ekwiwalencją dynamiczną, ulegając jednocześnie interferencji wewnątrzjęzykowej. W zacytowanych przekładach użyto formalnie innej struktury niż w tekście wyjściowym. Składa się ona z grupy nominalnej, w której nazwa *termin* jest akomodowana przez nadrzędnik *bieg*, oraz czasownika *rozpoczynać*. Wybór tej strategii przekładu motywowany jest zapewne możliwością użycia słownikowego ekwiwalentu niemieckiego czasownika *beginnen*, jakim jest polski czasownik *rozpoczynać* (*się*). Autorka przekładu tych artykułów nie uwzględniła jednakże faktu, że w polskim kodeksie postępowania karnego wyrażenie *bieg terminu rozpoczyna się* nie występuje ani razu, natomiast w kpc tylko 3 razy. Użycie ekwiwalentu o tak niskiej frekwencji i to z innej gałęzi prawa można uznać za próbę zachowania zasad tłumaczenia źródłopodobnego bez względu na to, że strategia ta narusza kryteria ekwiwalencji normatywnej. Poza tym zacytowane przekłady zawierają formalnie niepoprawne sformułowania, które są skutkiem m.in. interferencji intralingwalnej. Wyrażenie *termin rozpoczyna bieć* jest nieadekwatne z dwóch względów:

- a. uzualna forma brzmi *termin zaczyna bieć*;
- b. fraza *termin zaczyna bieć* występuje wyłącznie w kodeksie postępowania cywilnego, a więc w innej gałęzi prawa.

Autorka przekładu tych kodeksów nie uwzględniła również faktu, że w polskim kodeksie postępowania karnego wyrażenie *bieg terminu rozpoczyna* (*się*) występuje tylko dwa razy, a więc wykazuje minimalną frekwencję.¹⁴ Użycie ekwiwalentu o tak niskiej frekwencji można by uznać za naruszenie kryteriów ekwiwalencji normatywnej, ponieważ nie uwzględnia norm preskryptywnych w docelowym języku prawa. Ponadto z prawnego punktu widzenia użyta fraza *bieg terminu rozpoczyna się w chwili doręczenia sentencji wyroku* jest nielogiczna ze względu na semantykę wyrażenia *w chwili*.¹⁵ Ponadto w polskim prawie procesowym nie używa się wyrażenia *bieg terminu rozpoczyna się w chwili* lub ewentualnie *z chwilą*. Nie wiadomo też, dlaczego tłumaczka do wyrażenia *termin zaczyna bieć* dodaje do dopełnienia *bieg* przymimek dzierżawczy *swój*. W ten sposób do translatu dodaje treści, których nie ma w tekście wyjściowym. Zastosowana strategia eksplicytacji nie ma więc żadnego uzasadnienia.

W innym tłumaczeniu polskiego kodeksu postępowania karnego na język niemiecki, dokonany przez Weigend (2004), kolokant *bieć* jest regularnie przekładany

¹⁴ Vide art. 127a. § 2 i art. 607m. § 3 kpk.

¹⁵ Więcej na ten temat w Iluk (2018).

zgodnie z uzusem w niemieckim języku prawa za pomocą funkcjonalnego odpowiednika *beginnen*. Por. art. 445. § 1 kpc: *Termin do wniesienia apelacji wynosi 14 dni i **biegnie** dla każdego uprawnionego od daty doręczenia mu wyroku z uzasadnieniem.* → (W) *Die Frist für die Einlegung der Appellation beträgt 14 Tage und **beginnt** für jeden Berechtigten mit der Zustellung des Urteils mit Gründen.*

Użycie tej strategii jest w pełni uzasadnione. Jak widać na tym przykładzie, ekwiwalent funkcjonalny w translacji wyraża te same treści w przepisach regulujących podobną materię prawną oraz spełnia wymogi ekwiwalencji normatywnej. Użyty odpowiednik jest zgodny z uzusem i frekwencją w języku docelowego systemu prawnego i – co nie mniej ważne – znacznie upraszcza składnię wypowiedzi prawnej.

6. Kolokanty w funkcji przydawki przymiotnej

Drugą kategorią kolokantów nadrzędników *termin* i *Frist* stanowią wyrazy w funkcji przydawki przymiotnej. Formalnie są to przymiotniki (z reguły pochodne) lub najczęściej imiesłowy bierne. Tworzą one trzy wyraźne klasy semantyczne. Raz oznaczają jakąś istotną cechę terminu, np. *termin zawity*, *termin sądowy*, *termin późniejszy*, innym razem właściwość, która wywodzi się ze znoszenia skutków czyjejs czynności (Klemensiewicz 1968: 63), np. *termin określony przez sąd*, *termin wskazany*, *termin uchybiony*. Trzecia grupa denotuje okres czasu, np. *termin miesięczny*, *dwutygodniowy*, *roczny*.

Zdecydowana większość wykazuje znaczny stopień spoistości z nadrzędnikiem, czym spełnia kryteria skupień terminologicznych. Frekwencja ich użycia potwierdza, że tworzone przez nich związki mają charakter powtarzalny. W tekście prawnym nie ograniczają się one tylko do połączeń dwuskładnikowych. W wielu przypadkach tworzą wręcz tzw. łańcuchy kolokacyjne w syntagmach wieloskładnikowych, np.:

- po bezskutecznym upływie wyznaczonego terminu,*
- o terminie wyznaczonym do przeprowadzenia dowodu zawiadamia się wnioskodawcę,*
- po upływie miesiąca od końca terminu wyznaczonego w ogłoszeniu.*

Cechuje je odtwarzalność w określonych sytuacjach dla wyrażenia prawnej kategorii terminu i/lub okresu czasu na skuteczne dokonanie określonych czynności procesowych. Grupa przymiotników derywowanych od nazw jednostek czasu używana jest alternatywnie z ich formami fundującymi. Z tego względu ta grupa kolokantów wykazuje najslabszy stopień zespolenia z nadrzędnikiem.

Por. art. 117³. § 2 kpc: *w terminie dwutygodniowym*, art. 745. § 2 kpc: *w terminie dwóch tygodni*, art. 479⁸⁰ kpc: *w terminie 14 dni*.

Analogicznie jest w niemieckim języku prawnym.

Por. § 802f (1) ZPO: *eine Frist von zwei Wochen*, § 234 (1) ZPO: *innerhalb einer zweiwöchigen Frist*.

W języku polskim kolokanty mogą zajmować pozycję przed lub po nadrzędniku. Akomodując okoliczniki miejsca lub dopełnienie sprawcy (Klemensiewicz 1968: 46), kolokanty imiesłowowe zajmują postpozycję i rozwijają się prawostronnie.

Por. art. 911⁸ § 2 kpc: *w terminie określonym w art. 752¹*, art. 1193 kpc: *w terminie określonym przez strony*.

W języku niemieckim jest odwrotnie. Kolokanty zajmują prepozycję i rozwijają się lewostronnie.

Por. § 84 (3) ZPO: *innerhalb der im ersten Absatz bestimmten Frist*, § 407a (1) ZPO: *innerhalb der vom Gericht gesetzten Frist*.

Istniejące systemowe różnice interlingwalne są istotną przyczyną błędnych przekładów fraz z analizowanymi nazwami. Obszerne pola kolokantów przymiotnikowych w polskim i niemieckim języku prawa wymagają odrębnego opisu. Z tego względu problemy translacyjne przedstawimy na wybranych przykładach. W analizie zwrócimy też uwagę na zastosowane w udokumentowanych tłumaczeniach techniki translacyjne i ich efekty.

6.1 Analiza wybranych przekładów

richterliche Frist

Zastosowana w przekładzie wyrażenia *richterliche Frist* w § 221 (1) ZPO:

Der Lauf einer richterlichen Frist beginnt [...] mit der Zustellung des Dokuments, in dem die Frist festgesetzt ist, [...] → (Sch) Bieg terminu wyznaczonego przez sędziego rozpoczyna się [...] w chwili doręczenia dokumentu, w którym wyznaczono termin [...]

technika eksplicytacji, której wynikiem w języku polskim jest fraza *termin wyznaczony przez sędziego*, jest – jak się okaże – nieuzasadniona. Wprawdzie w polskich kodeksach nie występuje określenie *sędziowski* jako ekwiwalent słownikowy niemieckiego słowa *richterlich*, ale w art. 164 kpk wyjaśnia się, że termin wyznaczony przez sąd lub przewodniczącego to termin sądowy. Tak więc w polskim języku prawa istnieje usankcjonowany normatywnie ekwiwalent funkcjonalny, którego należałoby użyć w przekładzie tego przepisu. Jest on podany wyłącznie w słowniku Banaszaka (2015: 550). Poprawny przekład frazy *der Lauf einer richterlichen Frist* powinien mieć zatem formę *bieg terminu sądowego*.

binnen einer zweiwöchigen Frist

Przekład frazy dotyczącej terminowości wykonania doręczenia wyroku „*binnen einer zweiwöchigen Frist*” w § 321 (2) ZPO:

Die nachträgliche Entscheidung muss binnen einer zweiwöchigen Frist, die mit der Zustellung des Urteils beginnt, durch Einreichung eines Schriftsatzes beantragt werden. → (Sch) Wniosek o postanowienie następcze musi wpłynąć w formie pisemnej w ciągu terminu dwóch tygodni, który to termin zaczyna bieg w chwili doręczenia wyroku.

nie powinien sprawiać żadnych trudności doświadczonemu tłumaczowi. Jak się okazuje, tak nie jest. Jej przekład za pomocą wyrażenia *w ciągu terminu dwóch tygodni* wykazuje

cechy tłumaczenia dosłownego. Frazę *w ciągu terminu* można uznać za niepożądaną pleonazm. Rzeczowniki *ciąg* i *termin* denotują bowiem okres czasu, w jakim jakaś czynność prawna ma zostać wykonana, dlatego w translacie wyrażenie *w ciągu* jest semantycznie zbędne i należy je opuścić. W drugiej części tej frazy zastosowano technikę transpozycji, polegającej na zmianie klasy gramatycznej jednostki leksykalnej bez zmiany jej znaczenia *zweiwöchige Frist* → *termin dwóch tygodni*. Zastosowana transpozycja wyrażenia *zweiwöchig* również nie ma żadnego uzasadnienia, ponieważ w polskich kodeksach używa się wymiennie frazy *dwa tygodnie* i synonimicznego określenia *dwutygodniowy*.¹⁶ Ponadto w przekładzie zastosowano raz dosłowne, np. *nachträglich* → *następczy*, *binnen* → *w ciągu*, raz dość swobodne tłumaczenie niektórych wyrazów, np. *Entscheidung* → *postanowienie*, *Einreichung* → *wpłynąć*, *Schriftsatz* → *forma pisemna*. Jak pokazuje przedstawiona analiza translatu, często ignoruje się zasady łączliwości wyrazów tworzących okolicznik czasu. Ponadto zbyt swobodne, miejscami wręcz niefrasobliwe tłumaczenie niektórych składników leksykalnych, a także niekonsekwentne i nieuzasadnione lub nieumiejętne stosowanie wybranych technik przekładu prowadzi do mało czytelnego i gramatycznie wadliwego tłumaczenia.¹⁷ Uwzględniając szyk oraz zasady łączliwości polskich odpowiedników, przekład analizowanego tu przepisu powinien mieć następującą formę: *Wniosek o uzupełnienie orzeczenia (kończącego postępowanie) w formie pisma procesowego musi być złożony w terminie dwutygodniowym, który liczy się od doręczenia wyroku*.¹⁸

Jak się okazuje, dostosowanie szyku wyrazów w zdaniu do norm języka polskiego oraz zachowanie zasad łączliwości opisywanych tu kolokantów w aktach prawnych prowadzi do uproszczenia składni, czego efektem jest pełna uzualność formalna i klarowność semantyczna przełożonego zdania.

nach fruchtlosem Ablauf der Frist

Wyrażenie *nach fruchtlosem Ablauf der nach Absatz 1 gestellten Frist*, użyte np. w § 379a ust.3 StPO zostało przełożone na język polski przez E. Tuorę-Schwierskott za pomocą frazy *po bezowocnym upływie terminu*.¹⁹ Fraza ta jest wierną kalką niemieckiego wyrażenia, której forma narusza normy preskryptywne polskiego języka prawa. Do wyrażania tej samej treści używa się bowiem zwrotu *po bezskutecznym upływie terminu*.²⁰ Ekwiwalentne określenia zawierają składniki, które nie są – jak widać – odpowiednikami słownikowymi, por. *fruchtlos* ≠ *bezskuteczny*. Brak tej wiedzy i niezbędnej w takich sytuacjach czujności ułatwił interferencyjne oddziaływanie języka niemieckiego.²¹ Drugi błąd translacyjny w tym samym zdaniu występuje w przekładzie

¹⁶ Por. np. art. 194. § 2 kpc i art. 117³ § 2.

¹⁷ Na nielogiczność sformułowania *w chwili doręczenia* wskazano już wyżej.

¹⁸ Wyrażenia w nawiasach okrągłych mogą zostać opuszczone bez utraty istotnych elementów treści.

¹⁹ Por. § 379a (2) *Po bezowocnym upływie terminu, o którym mowa w ust.1, skarga prywatna zostaje oddalona. [...] jeżeli okaże się, że nastąpiła wpłata zaliczki w wymaganym terminie.*

²⁰ Por. np. art. 130. § 2 kpc, art. 133. § 2 kpk.

²¹ O tej ekwiwalencji funkcjonalnej nie informują również słowniki przekładowe.

frazy nominalnej *der nach Absatz 1 gestellten Frist*. W jej przekładzie zastosowano technikę transpozycji. Grupa nominalna, dokładniej rozwinięta przydawka, została przekształcona w zdanie przydawkowe, w którym dodano wyrażenie o którym mowa i jednocześnie opuszczono wyrażenie *gestellte*. Transpozycja ta zniekształciła w istotny sposób treść tłumaczonej frazy, bowiem w ustępie 1 cytowanego przepisu nie ma mowy o żadnym określonym terminie. Z jego treści wynika natomiast, że termin dokonania określonej czynności wyznacza sąd. W ten sposób naruszono w oczywisty sposób obowiązek zachowania treści tekstu wyjściowego w translacji. Również nieadekwatnie przełożono w kolejnym zdaniu syntagmę *innerhalb der gesetzten Frist* za pomocą wyrażenia *w wymaganym terminie*, ponieważ przydawka *wymagany* nie jest semantycznie równoważna z niemiecką słowoformą *gesetzt*. Ponadto w polskim prawie procesowym praktycznie nie używa się użytego w przekładzie zwrotu.²² Frekwencja jakiegoś związku łączliwego w tekstach prawnych powinna być zatem brana pod uwagę w trakcie poszukiwania ekwiwalentów w języku docelowym zwłaszcza w takich kontekstach, w których istnieją semantycznie adekwatne odpowiedniki. Takim odpowiednikiem w analizowanym kontekście jest wyrażenie *w wyznaczonym/określonym terminie*.²³

Trzy poważne usterki w przekładzie jednego krótkiego fragmentu przepisu nie świadczą dobrze o jakości tłumaczenia. Jednocześnie potwierdzają założoną we wstępie tezę, że inkongruentne pola kolokacyjne są źródłem poważnych problemów translacyjnych. Różnice te nie zostały również dostrzeżone w opracowaniach słownikowych, w których często brak jest odpowiednich haseł, a jeśli już są, to dotyczą one innej materii.²⁴

7. Wnioski

Analizowane konstrukcje cechuje wysoka frekwencja oraz wyraźna odtwarzalność w aktach prawnych. Cechy te wynikają z potrzeby precyzyjnego określania zależności temporalnych w prawie. Prowadzi to wręcz do szablonowości konstrukcji składniowych, powstawania wyraźnych związków łączliwych i częstego występowania rozbudowanych formuł temporalnych w formie łańcuchów kolokacyjnych.

Zastosowana metoda badawcza pozwoliła dokładnie ustalić repertuar środków językowych używanych w formułach temporalnych i ich struktury. Porównanie pól kolokantów oraz ich frekwencji w obu językach ujawniło istotne dywergencje interlingwalne, utrudniające lub wręcz wykluczające stosowanie tłumaczenia syntagmatycznego. Pozwala ona również ustalić ekwiwalenty funkcjonalne i ich właściwości akomodacyjne, decydujące o poprawności gramatycznej tworzonych konstrukcji.

Analiza udokumentowanych przekładów ujawniła, że zastosowane rozwiązania translacyjne w miejscach krytycznych, w których sposób utekstowienia terminów

²² Jednorazowe użycie tego zwrotu występuje wyłącznie w art. 125. § 2³ kpc.

²³ *Gesetzte Frist* ≠ *wymagany termin*.

²⁴ Por. np. hasło *fruchtlos* w słowniku Kilian/Kilian (2014: 287) lub Banaszaka (2015: 291).

prawnych w obu językach jest różny, opierają się na subiektywnych asocjacjach tłumacza, a nie na rzetelnych mikroanalizach.

Efektem takiego podejścia są liczne błędy translacyjne wynikające z interferencji języka wyjściowego, zniekształcenia treści oraz nieuzasadnione tłumaczenie egzotyzyzujące²⁵.

Przeprowadzona analiza konfrontatywna wskazała proste i – co nie mniej ważne – adekwatne sposoby przekładu analizowanych fraz, spełniające normy preskryptywne w języku docelowym. Analiza odsłoniła również istotne deficyty w opracowaniach leksykograficznych.

Literatura prymarna

Die polnische Strafprozessordnung – Kodeks postępowania karnego. Zweisprachige Ausgabe.

Tłumaczenie Ewa Weigend. Freiburg im Breisgau: edition iuscrim, 2004. Print. Cyt. W. *Gesetz vom 17. November 1964. Zivilprozessordnung.* Einleitender Titel. Allgemeine Bestimmungen. Dz. U.64.43.296 – tłum. Stan prawny tłumaczenia: *Dz. U.2011.149.887-zm.*, dostęp: 23.3.2015. Cyt. TU.

Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa, Poznań: Ministerstwo Sprawiedliwości, 1923. Print.

Kodeks postępowania karnego. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Print. Cyt. kpk.

Kodeks postępowania cywilnego. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Print. Cyt. kpc.

Strafprozessordnung StPO. Übersetzung ins Polnische. Wydanie bilingwalne. Tłumaczenie Ewa Tuora-Schwierskott. Regensburg: DeIurePL, 2016. Print. Cyt. Sch.

Zivilprozessordnung (ZPO) Buch 1 und 2. Tłumaczenie Ewa Tuora-Schwierskott. Berlin: De IurePL, 2016. Print. Cyt. Sch.

Zivilprozessordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781). Cyt. ZPO.

Literatura sekundarna

BANASZAK, Bogusław (red.). *Słownik prawa i gospodarki polsko-niemiecki.* 2. wydanie zaktualizowane i zmienione. Warszawa: C.H. Beck, 2008. Print.

CREIFELDS, Carl. *Rechtswörterbuch.* München: C.H. Beck, 1990. Print.

GIZBERT-STUNDNICKI, Tomasz. „Edukacja językowa prawników”. *Edukacja językowa dla Polaków. II Forum Kultury Słowa.* Red. Władysław Miodunka. Kraków: UN-O, 1998, 98–102. Print.

ILUK, Jan. „Semantyczna przejrzystość nazw prawnych i jej wpływ na procesy translacyjne.” *Studia Niemcoznawcze LVIII* (2016): 409–424. Print.

²⁵ Jeden z recenzentów potwierdził w swojej opinii tego artykułu, że „tłumaczenia aktów prawnych czynione przez lingwistów nie są zrozumiałe dla prawników”. Różnica polega bowiem na tym, że „prawnik stara się tłumaczyć tekst prawny w taki sposób, aby był on zrozumiały dla innych prawników oraz odpowiadał instytucjom prawa znanym z określonego systemu prawnego”.

- ILUK, Jan. „Terminologia prawna i prawnicza z perspektywy translacyjnej”. *Studia Germanica Gedanensia* 27 (2017): 161–175. Print.
- ILUK, Łukasz. „Znaczenie wiedzy prawnej w procesie translacji terminów prawnych i prawniczych na przykładzie nazw środków zaskarżenia”. *Studia Niemcoznawcze* LVIII (2016): 501–518. Print.
- ILUK, Łukasz. „Nazwa *termin* w prawie procesowym i problemy jej przekładu”. *Studia Niemcoznawcze* LX (2017a): 787–804. Print.
- ILUK, Łukasz. „Wiedza o języku prawnym w kształceniu tłumaczy tekstów prawnych i prawniczych”. *Studia Niemcoznawcze* LIX (2017b): 527–544. Print.
- ILUK, Łukasz. „*Chwila* w polskim prawie procesowym i jej odpowiedniki w niemieckim języku prawnym”. *Studia Niemcoznawcze* LXI (2018): 797–815. Print.
- KILIAN, Alina i Agnieszka KILIAN. *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego, polsko-niemiecki*. 3. Wydanie. Warszawa: Wolters Kluwer: 2014. Print.
- KÖBLER, Gerhard. *Juristisches Wörterbuch*. 16. Auflage. München: Franz Vahlen, 2016. Print.
- KLEMENSIEWICZ, Zenon. *Zarys składni polskiej*. Warszawa: PWN, 1968. Print.
- PAWELEC, Radosław. „Limity i granice, skutki i wyniki, świadczenia, terminy i roszczenia – leksyka w tekstach ogólnych warunków ubezpieczenia”. *Polski język prawa. Nowe wyzwania*. Warszawa: Międzywydziałowe Koło Naukowe Kultury Języka Prawnego i Prawniczego Lingua Iuris, 2016, 209–222. Print.
- SALONI, Zygmunt i Marek ŚWIDZIŃSKI. *Składnia współczesnego języka polskiego*. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 1998. Print.
- SORYSZ, Mariusz. *Terminy w polskim procesie cywilnym*. Warszawa: C. H. Beck, 2007. Print.

ZITIERNACHWEIS:

- ILUK, Jan, ILUK, Łukasz. „Właściwości akomodacyjne i kolokacyjne nazw terminów procesowych z perspektywy translacyjnej”, *Linguistische Treffen in Wrocław* 18, 2020 (II): 153–167. DOI: <https://doi.org/10.23817/lingtreff.18-11>.